

Spis treści

Przedmowa	XV
Wykaz skrótów	XIX
Wykaz literatury	XXXI
Wstęp	1
Część I. Charakterystyka zjawiska przestępstw z nienawiści ..	11
Rozdział 1. Prawidłowe rozumienie przestępstw z nienawiści ..	13
1. Definiowanie przestępstw z nienawiści	13
2. Przestępstwa z nienawiści a inne zjawiska	19
3. Przestępstwa z nienawiści a mowa nienawiści	23
4. Rozpoznawanie motywacji opartej na uprzedzeniach (wskaźniki motywacji)	31
4.1. Wprowadzenie	31
4.2. Wskaźniki motywacji	32
4.3. Dodatkowe wskaźniki motywacji w sprawach przestępstw z nienawiści wobec osób z niepełnosprawnościami	48
5. Dyskryminacja przez asocjację i błędne przypisanie pokrzywdzonemu posiadania cechy dyskryminacyjnej	51
6. Dyskryminacja krzyżowa i wielokrotna	55
7. Motywacja mieszana	57
Rozdział 2. Przestępstwa z nienawiści w Polsce – skala zjawiska, jego skutki psychiczne i społeczne	62
1. Charakterystyka i skala przestępstw z nienawiści ze względu na poszczególne cechy dyskryminacyjne	62
1.1. Wprowadzenie	62
1.2. Kolor skóry, „rasa”, pochodzenie narodowe lub pochodzenie etniczne, doświadczenie migracji	63
1.3. Wyznanie i bezwyznaniowość	69

1.3.1. Muzułmanie	69
1.3.2. Żydzi	71
1.3.3. Chrześcijanie i inne grupy religijne	74
1.4. Orientacja seksualna, tożsamość płciowa i ekspresja płciowa	75
1.5. Niepełnosprawność	79
1.6. Pozostałe przesłanki – przynależność polityczna, płeć, wiek, status społeczno-ekonomiczny	83
1.7. Podsumowanie	87
2. Skutki psychiczne i społeczne przestępstw z nienawiści	89
Część II. Komentarz praktyczny z orzecnictwem do przepisów prawa krajowego	95
Wstęp	99
Rozdział 1. Przestępstwa z nienawiści stypizowane w prawie karnym	100
1. Wprowadzenie	100
2. Ludobójstwo (art. 118 KK)	101
3. Stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu bezwyznaniowości (art. 119 KK) ..	104
3.1. Komentarz	104
3.2. Przegląd orzecnictwa	108
4. Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw lub ich pochwalanie (art. 126a KK)	112
4.1. Komentarz	112
4.2. Przegląd orzecnictwa	115
5. Dyskryminacja wyznaniowa (art. 194 KK)	116
6. Złośliwe przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych (art. 195 KK)	118
7. Obraza uczuć religijnych (art. 196 KK)	121
7.1. Komentarz	121
7.2. Przegląd orzecnictwa	125
8. Seksualne wykorzystanie niepoczytalności lub bezradności (art. 198 KK)	126
8.1. Komentarz	126
8.2. Przegląd orzecnictwa	127
9. Znęcanie się nad osobą nieporadną ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny (art. 207 KK)	128

10. Propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa; nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość (art. 256 KK)	132
10.1. Uwagi ogólne	132
10.2. Propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa	133
10.3. Nawoływanie do nienawiści	137
10.4. Przegląd orzecnictwa	138
11. Znieważenie lub naruszenie nietykalności cielesnej z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu bezwyznaniowości (art. 257 KK)	143
11.1. Komentarz	143
11.2. Przegląd orzecnictwa	145
12. Zaprzeczanie zbrodniom nazistowskim, komunistycznym i innym (art. 55 IPNU)	148
Rozdział 2. Wybrane pozostałe przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego	152
1. Wprowadzenie	152
2. Zabójstwo (art. 148 KK)	152
2.1. Komentarz	152
2.2. Przegląd orzecnictwa	156
3. Ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 KK)	158
3.1. Komentarz	158
3.2. Przegląd orzecnictwa	160
4. Średni uszczerbek na zdrowiu (art. 157 § 1 KK)	162
4.1. Komentarz	162
4.2. Przegląd orzecnictwa	164
5. Nieudzielenie pomocy (art. 162 KK)	166
6. Bezprawne pozbawienie wolności (art. 189 KK)	169
6.1. Komentarz	169
6.2. Przegląd orzecnictwa	172
7. Zmuszanie do określonego zachowania (art. 191 KK)	173
8. Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej (art. 197 KK)	175
8.1. Komentarz	175
8.2. Przegląd orzecnictwa	179
9. Czynny udział w zbiegowisku (art. 254 KK)	180

10. Publiczne nawoływanie do popełnienia występku lub zbrodni; publiczne pochwalanie popełnienia przestępstwa (art. 255 KK)	182
10.1. Komentarz	182
10.2. Przegląd orzecznictwa	186
11. Zakłócenie przebiegu zgromadzenia (art. 260 KK)	188
12. Znieważenie pomnika (art. 261 KK)	189
12.1. Komentarz	189
12.2. Przegląd orzecznictwa	192
13. Kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze (art. 278–282 KK)	193
13.1. Komentarz	193
13.2. Przegląd orzecznictwa	199
Rozdział 3. Wybrane pozostałe przestępstwa ścigane na wniosek pokrzywdzonego	204
1. Wprowadzenie	204
2. Groźba karalna (art. 190 KK)	204
2.1. Komentarz	204
2.2. Przegląd orzecznictwa	208
3. Uporczywe nękanie (art. 190a KK)	210
4. Zniszczenie mienia ruchomego (art. 288 KK)	213
4.1. Komentarz	213
4.2. Przegląd orzecznictwa	217
Rozdział 4. Wybrane przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego	219
1. Wprowadzenie	219
2. Lekki uszczerbek na zdrowiu (art. 157 § 2 KK)	219
2.1. Komentarz	219
2.2. Przegląd orzecznictwa	223
3. Zniesławienie (art. 212 KK)	223
3.1. Komentarz	223
3.2. Przegląd orzecznictwa	227
4. Zniewaga (art. 216 KK)	229
4.1. Komentarz	229
4.2. Przegląd orzecznictwa	233
5. Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 KK)	235
Rozdział 5. Przepisy części ogólnej KK mające szczególne zastosowanie w sprawach przestępstw z nienawiści	239
1. Dyrektywy wymiaru kary (art. 53 KK)	239
1.1. Komentarz	239

1.2. Przegląd orzecznictwa	243
2. Występek o charakterze chuligańskim (art. 57a w zw. z art. 115 § 21 KK)	245
2.1. Komentarz	245
2.2. Przegląd orzecznictwa	248
3. Rzeczywisty właściwy zbieg przestępstw (art. 11 KK)	251
Rozdział 6. Przepisy KW mające szczególne zastosowanie w sprawach czynów z nienawiści	254
1. Wprowadzenie	254
2. Zakłócenie spokoju lub porządku publicznego (art. 51 KW)	255
3. Naruszenie przepisów o zgromadzeniach (art. 52 KW)	258
4. Nieobyczajne ogłoszenie, napis, rysunek (art. 141 KW)	262
4.1. Komentarz	262
4.2. Przegląd orzecznictwa	264
Rozdział 7. Wybrane pozostałe przepisy mające zastosowanie w sprawach czynów z nienawiści	266
1. Wprowadzenie	266
2. Ochrona dóbr osobistych (art. 23, 24 KC)	266
2.1. Komentarz	266
2.2. Przegląd orzecznictwa	272
3. Krytyka prasowa, satyra, karykatura, sprawozdania prasowe (art. 41 PrPras)	277
4. Wymagania wobec audycji i innych przekazów (art. 18, 47h RTVU)	280
5. Bezprawny charakter danych (art. 14 ŚwiadUsłElektU)	282
Część III. Standardy i zobowiązania międzynarodowe, orzecznictwo ETPC	287
Rozdział 1. Przepisy prawa międzynarodowego nakładające obowiązek odpowiadania na przestępstwa z nienawiści	289
1. Wprowadzenie	289
2. System ONZ	290
3. System Rady Europy	294
4. System UE	297
5. Podsumowanie	299
Rozdział 2. Orzecznictwo ETPC w sprawach przestępstw z nienawiści	301
1. Wstęp	301
2. Przynależność narodowa, etniczna i „rasa”	301

2.1. Wyrok ETPC z 6.7.2005 r. sprawa <i>Nachova i inni v. Bułgaria</i> , skarga Nr 3577/98 i 43579/98	303
2.2. Wyrok ETPC z 12.4.2016 r. sprawa <i>R.B. v. Węgry</i> , skarga Nr 64602/12	305
2.3. Wyrok ETPC z 28.3.2017 r. sprawa <i>Škorjanec v. Chorwacja</i> , skarga Nr 25536/14	307
3. Wyznanie i bezwyznaniowość	308
3.1. Wyrok ETPC z 14.12.2010 r. sprawa <i>Milanovic v. Serbia</i> , skarga Nr 44614/07	309
4. Orientacja seksualna i tożsamość płciowa	310
4.1. Wyrok ETPC z 12.5.2015 r. sprawa <i>Identoba i in. v. Gruzja</i> , skarga Nr 73235/12	311
4.2. Wyrok ETPC z 12.4.2016 r. sprawa <i>M.C. i A.C. v. Rumunia</i> , skarga Nr 12060/12	315
4.3. Wyrok ETPC z 9.2.2012 r. sprawa <i>Vejdeland i in. v. Szwecja</i> , skarga Nr 1813/07	319
5. Płeć	321
5.1. Wyrok z 9.6.2009 r. sprawa <i>Opuz v. Turcja</i> , skarga Nr 33401/02	322
6. Niepełnosprawność	325
6.1. Wyrok ETPC z 24.7.2012 r. sprawa <i>Dordević v. Chorwacja</i> , skarga Nr 41526/10	325
7. Przynależność polityczna	328
7.1. Wyrok ETPC z 2.10.2012 r. sprawa <i>Virabyan v. Armenia</i> , skarga Nr 40094/05	328
8. Publiczne negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości lub zbrodni wojennych	330
8.1. Decyzja ETPC z 31.1.2019 r. sprawa <i>Williamson v. Niemcy</i> , skarga Nr 64496/17	333
8.2. Wyrok ETPC z 24.6.2003 r., sprawa <i>Garaudy v. Francja</i> , skarga 65831/01	334
8.3. Wyrok ETPC z 10.10.2015 r. sprawa <i>Perinçek v. Szwajcaria</i> , skarga Nr 27510/08	335
9. Wiek	337
10. Podsumowanie	338

Cześć IV. Kluczowe aspekty pracy pełnomocnika pokrzywdzonego w sprawach przestępstw z nienawiści	339
---	------------

Rozdział 1. Prawa osób pokrzywdzonych w kontekście spraw związanych z przestępstwami z nienawiści	343
1. Wprowadzenie – dyrektywa 2012/29/UE jako minimalny standard ochrony osób doświadczających przestępstw z nienawiści	343
2. Udzielanie informacji i wsparcia	345
2.1. Prawo do rozumienia i bycia rozumianym (art. 3 dyrektywy 2012/29/UE)	345
2.2. Prawo do otrzymywania informacji od momentu pierwszego kontaktu z właściwym organem (art. 4 dyrektywa 2012/29/UE)	348
2.3. Prawa pokrzywdzonych w chwili składania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa (art. 5 dyrektywy 2012/29/UE)	351
2.4. Prawo do otrzymania informacji o sprawie (art. 6 dyrektywy 2012/29/UE)	354
2.5. Prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego (art. 7 dyrektywy 2012/29/UE)	357
2.6. Prawo do korzystania z usług służb udzielających wsparcia pokrzywdzonym (art. 8, 9 dyrektywy 2012/29/UE)	359
3. Udział w postępowaniu karnym	363
3.1. Prawo do bycia wysłuchanym (art. 10 dyrektywy 2012/29/UE)	363
3.2. Prawa w przypadku decyzji o odmowie ścigania (art. 11 dyrektywy 2012/29/UE)	365
3.3. Prawo do gwarancji w ramach usług w zakresie sprawiedliwości naprawczej (art. 12 dyrektywy 2012/29/UE)	368
3.4. Prawo do pomocy prawnej (art. 13 dyrektywy 2012/29/UE)	372
3.5. Prawo do zwrotu kosztów (art. 14 dyrektywy 2012/29/UE)	375
3.6. Prawo do zwrotu mienia (art. 15 dyrektywy 2012/29/UE)	377
3.7. Prawo do decyzji w sprawie odszkodowania od sprawcy w toku postępowania karnego (art. 16 dyrektywy 2012/29/UE)	380
3.7.1. Komentarz	380
3.7.2. Przegląd orzecznictwa	384

3.8. Prawa pokrzywdzonych mających miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim (art. 17 dyrektywy 2012/29/UE)	384
4. Ochrona pokrzywdzonych oraz uznanie pokrzywdzonych o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony	387
4.1. Prawo do ochrony (art. 18 dyrektywy 2012/29/UE) ..	387
4.2. Prawo pokrzywdzonego do unikania kontaktu ze sprawcą (art. 19 dyrektywy 2012/29/UE)	396
4.3. Prawo do ochrony pokrzywdzonych w trakcie postępowania przygotowawczego (art. 20 dyrektywy 2012/29/UE)	399
4.4. Prawo do ochrony prywatności (art. 21 dyrektywy 2012/29/UE)	402
4.5. Indywidualna ocena służąca ustaleniu szczególnych potrzeb pokrzywdzonych w zakresie ochrony (art. 22 dyrektywy 2012/29/UE)	404
4.6. Prawo do ochrony pokrzywdzonych o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony podczas postępowania karnego (art. 23 dyrektywy 2012/29/UE)	409
4.7. Prawo do ochrony pokrzywdzonych dzieci podczas postępowania karnego (art. 24 dyrektywy 2012/29/UE)	415
Rozdział 2. Specyfika pracy adwokata lub radcy prawnego z osobą z doświadczeniem przestępstwa z nienawiści	420
1. Zamiast wprowadzenia – korzyści i zagrożenia prowadzenia postępowań dotyczących przestępstw z nienawiści	420
2. Zanim pojawi się klient	421
3. Przełamywanie barier w zgłaszaniu przestępstw z nienawiści	423
4. Zapewnienie dostępności usług prawnych dla pokrzywdzonych	425
5. Stworzenie bezpiecznej przestrzeni	428
6. Zbudowanie zaufania	429
7. Nieocenianie	434
8. Zrozumienie traumy	435
9. Zapewnienie poufności	438
10. Przedstawienie informacji o prawach i obowiązkach pokrzywdzonego	440
11. Pokrzywdzeni o nieuregulowanym pobycie	441

12. Ocena potrzeb w zakresie wsparcia	443
13. Ocena potrzeb w zakresie ochrony	445
14. Konieczność stawiania interesów pokrzywdzonego na pierwszym miejscu	447
15. Bezpieczeństwo i zdrowie pełnomocnika	449
Rozdział 3. Specyfika współpracy adwokata lub radcy prawnego z instytucjami w sprawach przestępstw z nienawiści	452
1. Wprowadzenie	452
2. Współpraca z organami ścigania	452
3. Współpraca z organizacjami społecznymi	457
4. Współpraca z RPO	468
5. Współpraca z mediami i komunikacja społeczna	472
Rozdział 4. Wybór właściwej drogi postępowania w sprawach czynów z nienawiści	479
1. Wprowadzenie – wybór pomiędzy postępowaniem cywilnym, karnym, wykroczeniowym, administracyjnym, a innymi postępowaniami	479
1.1. Postępowanie karne i wykroczeniowe	480
1.2. Postępowanie cywilne	482
1.3. Postępowanie administracyjne oraz inne postępowania ..	485
2. Wybór właściwego trybu postępowania karnego	488
2.1. Przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego	488
2.2. Przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego na wniosek pokrzywdzonego	491
2.3. Przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego	492
3. Prawidłowa identyfikacja właściwości miejscowej i rzeczowej w postępowaniu karnym	499
3.1. Właściwość miejscowa	499
3.1.1. Właściwość miejscowa sądu	500
3.1.2. Właściwość miejscowa jednostek prokuratury	501
3.2. Właściwość rzeczowa	502
3.2.1. Właściwość rzeczowa sądu	503
3.2.2. Właściwość rzeczowa jednostek prokuratury	504
Rozdział 5. Specyfika postępowania dowodowego w sprawach przestępstw z nienawiści	509
1. Wprowadzenie	509
2. Rola adwokata lub radcy prawnego jako pełnomocnika pokrzywdzonego w gromadzeniu materiału dowodowego	509

2.1. Identyfikacja materiału dowodowego dla potrzeb zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa ..	510
2.2. Kluczowe kategorie dowodów w sprawach przestępstw z nienawiści ..	512
2.2.1. Zaświadczenia lekarskie ..	513
2.2.2. Wydruki wiadomości SMS, e-maili, wpisów w serwisach społecznościowych lub na forach internetowych ..	516
2.2.3. Materiały audiowizualne (zdjęcia, filmy) ..	518
2.2.4. Zeznania świadków ..	519
2.2.5. Zabezpieczenie nagrań z monitoringu z miejsca zdarzenia ..	520
2.2.6. Oględziny osoby, miejsca lub rzeczy ..	521
2.2.7. Ustalenie numeru abonenckiego, danych dotyczących logowań do stacji BTS oraz danych retencyjnych ..	523
2.2.8. Zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie (w tym przeszukanie systemów informatycznych) ..	524
2.3. Zabezpieczenie dowodów w sprawach przestępstw z wykorzystaniem Internetu ..	525
2.4. Udział pełnomocnika w przesłuchaniu pokrzywdzonego ..	534
2.5. Udział pełnomocnika w pozostałych czynnościach postępowania; dalsze wnioski dowodowe ..	537
3. Specyfika dowodu z opinii biegłego w sprawach przestępstw z nienawiści ..	540
3.1. Unormowania prawne dotyczące dowodu z opinii biegłego ..	540
3.2. Problemy praktyczne ..	542
3.3. Czynności pełnomocnika pokrzywdzonego przestępstwem z nienawiści wobec dowodu z opinii biegłych ..	546
3.3.1. Kontrola prawidłowości postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego ..	547
3.3.2. Wnikliwa analiza opinii biegłego ..	548
3.4. Przegląd orzecznictwa ..	550
Część V. Wzory pism ..	555
1. Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa z wnioskiem o ściganie ..	557
2. Wniosek o wszczęcie postępowania w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego ..	562

3. Wniosek o przyznanie środków ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka ..	566
4. Prywatny akt oskarżenia ..	569
5. Wniosek o objęcie postępowania nadzorem z uwagi na naruszenie obowiązków procesowych ..	573
6. Wniosek o zmianę referenta sprawy ..	576
7. Zgłoszenie pełnomocnika pokrzywdzonego wraz z wnioskami o dopuszczenie do udziału w czynnościach śledztwa albo dochodzenia ..	579
8. Wniosek o przeprowadzenie czynności procesowych w ramach europejskiego nakazu dochodzeniowego ..	581
9. Wniosek o przeprowadzenie analizy kryminalnej danych retencyjnych ..	584
10. Wniosek o pozyskanie danych retencyjnych na podstawie regulaminu administratora portalu społecznościowego Facebook ..	587
11. Wniosek o dokonanie zatrzymania rzeczy, przeszukanie pomieszczeń i systemów informatycznych ..	590
12. Wniosek o dokonanie oględzin strony internetowej i cyfrowe zabezpieczenie jej treści ..	592
13. Wniosek o zwolnienie operatora telekomunikacyjnego z tajemnicy i wydanie danych użytkownika numeru abonenckiego ..	594
14. Wniosek o zwolnienie z tajemnicy i wydanie historii logowań na konto internetowe wraz z jego danymi rejestracyjnymi ..	596
15. Wniosek o zwolnienie z tajemnicy i zabezpieczenie treści korespondencji przesłanej pocztą elektroniczną ..	599
16. Wniosek o przeprowadzenie typowania w bazie PESEL w celu ustalenia tożsamości użytkownika konta internetowego ..	601
17. Pismo do organizacji społecznej z wnioskiem o udział w postępowaniu ..	604
18. Pismo do RPO z wnioskiem o monitorowanie postępowania przygotowawczego ..	606
Aneks ..	609
1. Zestawienie najczęściej występujących zwrotów mogących wskazywać na motywację przestępstwa opartą o uprzedzenia ..	609

2. Zestawienie najczęściej występujących symboli mogących wskazywać na motywację przestępstwa opartą o uprzedzenia	612
2.1. Symbolika nazistowska/neonazistowska oraz faszystowska/neofaszystowska	613
2.2. Symbolika komunistyczna	637
2.3. Symbolika mogąca wskazywać na popełnienie przestępstwa motywowanego antysemityzmem	638
2.4. Symbolika mogąca wskazywać na popełnienie przestępstwa motywowanego islamofobią	638
2.5. Symbolika mogąca wskazywać na popełnienie przestępstwa motywowanego homofobią	639
3. Porównanie przemocy (z art. 119 KK), naruszenia czynności narządu ciała/rozstroju zdrowia (z art. 157 § 1 oraz 2 KK) i naruszenia nietykalności cielesnej (z art. 217 i 257 KK)	640
4. Porównanie groźby bezprawnej (z art. 119 KK) i groźby karalnej (z art. 190 KK)	642
5. Porównanie nawoływania do popełnienia przestępstwa (z art. 255 KK) i nawoływania do popełnienia przestępstwa (z art. 52a KW)	644
6. Porównanie zniesławienia (z art. 212 KK) i nawoływania do nienawiści (z art. 256 KK)	645
7. Porównanie znieważenia (z art. 216 KK) i znieważenia (z art. 257 KK)	646
8. Klasyfikacja kategorii biegłych najczęściej występujących w sprawach przestępstw z nienawiści	647
9. Zestawienie słów odpowiednich do określania osób należących do grup narażonych na przestępstwa z nienawiści (tzw. słowniczek równościowy)	649
Indeks rzeczowy	651